

time, despite more than fifteen years of experience in law enforcement, there have been still problems in judicial practice in the application of statute of limitations in civil and commercial cases. In the course of improving the relevant civil law regulation of the institute of acquisitive prescription in Ukraine, it is expedient, in particular, to envisage the peculiarities of acquiring property rights on this basis for certain types of property, as well as to consider the possibility of legislative regulation of suspension and interruption of acquisition prescription.

Key words: property right, grounds of property right, prescription, acquisition prescription, property, things.

Костів І.Я.

ДОГОВІР КОНТРАКТАЦІЇ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ ЗА ДЕРЖАВНИМ ЗАМОВЛЕННЯМ

УДК 346.52:346.2

Постановка проблеми. Історично договір контрактації сільськогосподарської продукції був створений задля забезпечення продовольчої безпеки держави. З моменту становлення даного договору держава була одноосібним заготівельником. Тільки з переходом незалежної України до ринкових відносин, виробники отримали можливість вільно обирати контрагентів, а держава втратила роль єдиного контрактанта. На сучасному етапі відносин з реалізації сільськогосподарської продукції договір контрактації на користь держави втратив свій зміст у зв'язку з законодавчим закріпленням обмежень стосовно державних закупівель.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Процедурі закупівлі сільськогосподарської продукції для потреб держави досліджували такі науковці, як Головка Н.В., Носова З.І., Поліводський О.А. та інші.

Мета статті. Метою статті є дослідження історії розвитку договору контрактації сільськогосподарської продукції для потреб держави та сучасний стан відносин за вказаним договором.

Виклад основного матеріалу. Законодавчо закріплений термін «договір контрактації» бере свій початок з 1925 року. Саме в цей час вперше були застосовані типові договори контрактації сільськогосподарської продукції, а прийняті в період 1927-1929

рр. нормативні акти міцно ввели в правову лексику поєднання «договір контрактації»[1]. В цей час відбувалося значне посилення планово регулюючого впливу держави на виробництво і закупівлі сільськогосподарської продукції, укладалися довгострокові договори контрактації, які узгоджувалися з планами розвитку сільського господарства того чи іншого району.

У 1933 році із завершенням процесу суцільної колективізації і реконструкції сільського господарства відбулися зміни в методах заготівлі сільськогосподарської продукції. Постановою РНК СРСР і ЦК ВКП (б) від 19 січня 1933р. були введені обов'язкові поставки державі основних продовольчих культур на основі твердих державних завдань, що встановлювалися по продуктах рільництва в залежності від плану сівби, а по продуктах тваринництва - за кількістю голів худоби в господарстві [2].

Відповідно до постанови Ради Міністрів СРСР від 30 червня 1958 року «Про скасування обов'язкових поставок і натуроплати за роботи МТС, про новий порядок, ціни та умови заготівель сільськогосподарських продуктів» з 1 липня 1958 року обов'язкові поставки колгоспами державі зерна, насіння олійних культур, картоплі, овочів, м'яса, молока, яєць, вовни та сіна, а також відповідна система заміни одних продуктів іншими були скасовані. Було встановлено, що починаючи з 1958 р державні заготівлі сільськогосподарської продукції будуть проводитися в колгоспах в порядку державних закупівель, що здійснюються на основі довгострокових (5-7-річних) планів державних заготовок основних видів сільськогосподарських продуктів з розподілом планових завдань по роках. Встановлювалася видача безвідсоткових грошових авансів, а також продаж колгоспам, радгоспам та іншим сільськогосподарським підприємствам і організаціям тракторів, комбайнів та інших сільськогосподарських машин, а також мінеральних добрив за пільговими цінами.

У 1961 році були прийняті Основи цивільного законодавства Союзу РСР і республік, в яких містилися норми про договір контрактації (ст.ст.51-52), відтворені потім в Цивільному Кодексі Української РСР 1963 року (ст.254-255). Договір контрактації укладався на підставі плану державних закупівель сільськогоспо-

дарської продукції і планів розвитку сільськогосподарського виробництва в колгоспах і радгоспах, за яким одна сторона - колгосп, радгосп (господарство) зобов'язується передавати у власність іншої сторони - організації-заготівельника сільськогосподарську продукцію в установлених кількостях, асортименті і в певні терміни, а заготівельник зобов'язується приймати в обумовлені договором терміни і оплачувати зазначену продукцію, а також надавати господарству допомогу в організації виробництва і здачі продукції на приймальні пункти [3].

Кардинальні зміни в централізованій системі реалізації сільськогосподарської продукції почалися в кінці 80-х рр. Законом СРСР від 26 травня 1988 р № 899-8-ХІ «Про кооперацію в СРСР» було встановлено, що колгоспи та інші сільськогосподарські кооперативи можуть на добровільних засадах укладати з підприємствами та організаціями, що здійснюють заготівлю та переробку сільськогосподарської продукції, договори на її продаж, а також реалізовувати її на власний розсуд будь-яким іншим споживачам на колгоспних ринках [4]. Надалі такий порядок був поширений на всі сільськогосподарські підприємства.

Замість плану державних закупівель сільськогосподарської продукції було встановлено державне замовлення на поставку продукції, за рахунок якого формувалися загальносоюзний і республіканські фонди продовольства і на підставі контрольних цифр якого тепер склалися плани розвитку сільськогосподарського виробництва в колгоспах і радгоспах. Однак зазначені контрольні цифри не були обов'язковими для господарств, а служили лише орієнтирами для планування виробництва продукції та укладання договорів контрактації.

Такий історичний екскурс показує, що виникнення договору контрактації було пов'язане з державною політикою, яка була спрямована на розвиток сільського господарства та забезпечення держави сільськогосподарською продукцією.

З переходом України до ринкової економіки держава втратила роль одноосібного заготівельника, а виробникам за договором контрактації було дозволено самостійно обирати контрагентів. Однак, договір контрактації на користь держави все ще залишався актуальним.

Прийнятий 22 грудня 1995 р. Закон України «Про поставки продукції для державних потреб» визначав державне замовлення, як засіб державного регулювання економіки шляхом формування на контрактній (договірній) основі складу та обсягів товарів, робіт і послуг, необхідних для забезпечення пріоритетних державних потреб, розміщення державних контрактів на поставку (закупівлю) продукції серед підприємств, організацій та інших суб'єктів господарської діяльності України всіх форм власності [5]. Водночас, п.4 ст.1 вищевказаного Закону вказував, що особливості відносин, які виникають у зв'язку з поставками (закупівлю) для державних потреб сільськогосподарської продукції, продовольства, регулюються окремими актами законодавства України. Тобто при регулюванні відносин щодо закупівлі сільськогосподарської продукції для державних потреб не можуть бути застосовані положення зазначеного Закону. Правові та економічні засади здійснення процедур закупівель товарів, робіт і послуг за рахунок державних коштів регулювалися Положенням про закупівлю товарів, робіт і послуг за державні кошти, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 17 жовтня 2008 р. N 921.

На сучасному етапі реалізація сільськогосподарської продукції її виробниками за договором контрактації закріплена у ЦК та ГК України. Так, у чинному ЦК України договір контрактації закріплюється як спеціальний договір, призначений для регулювання правовідносин по реалізації сільськогосподарської продукції її виробником заготівельникові. В той же час ГК України закріплює більш вузьке поняття договору контрактації, де вказується, що державна закупка сільськогосподарської продукції здійснюється за договорами контрактації, які укладаються на основі державних замовлень на поставку державі сільськогосподарської продукції.

Норми ГК України є спеціальними відносно норм ЦК України, адже згідно з останніми контрактантами сільськогосподарської продукції можуть бути не лише державні підприємства, а й інші суб'єкти господарювання різних форм власності. Таким чином, норми ГКУ мають переважне значення в регулюванні відносин із закупівлі сільськогосподарської продукції за договорами

контрактації, які укладаються на основі державних замовлень, в усіх інших випадках, а також якщо спеціальним законом або договором не врегульовано окремі питання укладення договорів контрактації сільськогосподарської продукції, - мають застосовуватися положення ЦКУ.

Однак, закупівлі сільськогосподарської продукції для потреб держави регулюються спеціальними законами: ЗУ «Про державну підтримку сільського господарства України» та ЗУ «Про публічні закупівлі».

Так, зокрема, Концепцією розвитку біржового ринку сільськогосподарської продукції, схваленою постановою Кабінету Міністрів України від 05.08.97 р. N 848, передбачається, що формування обсягів закупівель сільськогосподарської продукції за державним замовленням, у тому числі для державного резерву, здійснюється тільки на біржовому товарному ринку (через мережу аграрних бірж) шляхом укладення спотових і форвардних контрактів відповідно до порядку проведення біржових торгів на визначених умовах розрахунку (п. 2 розд. III)[6]. Крім того, після набрання чинності з 01.01.2005 р. Закону України «Про державну підтримку сільського господарства України» формування державного продовольчого резерву з метою підтримки належного рівня продовольчої безпеки покладено на Аграрний фонд (п. 9.3.1 ст. 9.3)11, який здійснює товарні або фінансові інтервенції на організованому аграрному ринку України[7].

Прийнятий у 2015 р. Закон України «Про публічні закупівлі», визначає правові та економічні засади здійснення закупівель товарів, робіт і послуг для забезпечення потреб держави, територіальних громад та об'єднаних територіальних громад. Процедура закупівлі відбувається шляхом оголошення тендеру на авторизованому електронному майданчику. Закупівлі можуть здійснюватися шляхом застосування однієї з таких конкурентних процедур:

- відкриті торги;
- торги з обмеженою участю;
- конкурентний діалог[8].

Проміжок часу між оголошенням про проведення закупівлі та визначенням переможця, за загальним правилом, є недостат-

нім для вирощення (виготовлення) сільськогосподарської продукції. Тобто для цілей ЗУ «Про публічні закупівлі», продукція повинна бути в наявності, або ж на останніх стадіях дозрівання чи збору. Що стосується оплати, то проаналізувавши пропозиції на авторизованому електронному майданчику, бачимо, що майже всі пропозиції містять умову «післяплата».

На нашу думку, формування державних ресурсів сільськогосподарської продукції через біржовий ринок, чи закупівля шляхом аукціону з післяплатою є неефективними. Здійснюючи закупівлі сільськогосподарської продукції шляхом укладення договору контрактації, можна було б надати підтримку дрібним товаровиробникам, покращити співвідношення ціни-якості. Зокрема, витрати виробника, здійснені на усіх етапах просування продовольчої продукції на біржу, закладаються у її ціну. При цьому слід враховувати недостатність власних коштів у більшості сільськогосподарських виробників, що змушує їх або звертатися до послуг кредитних установ (за таких умов розмір витрат на виробництво продукції, які закладаються у ціну пропозиції, збільшується на розмір відсотків за користування кредитами), або вести діяльність у межах наявних коштів та запроваджувати режим економії щодо добрив, умов зберігання продукції тощо, що позначається на її кількості та якості.

Таким чином, проаналізувавши історію становлення і розвитку договору контрактації, можна зробити висновок, що найкращою формою взаємодії Аграрного фонду та виробників сільськогосподарської продукції для державних потреб є договірна конструкція контрактації, яка використовувалася для зазначених цілей до 1995 р. Вказана договірна модель для відносин з постачання сільськогосподарської продукції для державних потреб прямо передбачена законодавством, зокрема, ст. 272 ГК України, згідно якої державна закупка сільськогосподарської продукції здійснюється за договорами контрактації, які укладаються на основі державних замовлень на поставку державі сільськогосподарської продукції.

Закупівля сільськогосподарської продукції для державних потреб за договором контрактації має суттєві переваги порівняно

з біржовою закупівлею. Зокрема, договір контрактації передбачає трьохсторонню модель, де виробник передає вирощену (вироблену) ним продукції визначеному заготівельником одержувачу. Так, Аграрний фонд, як заготівельник, може визначити одержувачем певні переробні підприємства, що будуть формувати державні запаси готової для вживання продукції. Також, виробником може бути лише суб'єкт господарювання, який безпосередньо вирощує (виробляє) сільськогосподарську продукцію. Завдяки цьому державна підтримка, яка надаватиметься у зв'язку з виконанням договору контрактації, використовуватиметься безпосередньо виробником. Контрактаційна модель забезпечує пряму закупівлю продукції у її виробника, та виключає участь посередницьких структур, які здебільшого виступають на ринку, в т.ч. біржовому аграрному ринку, у якості власників продукції.

1. Носова З.И. *Договори о закупках сельскохозяйственной продукции: дис... канд. юрид. наук./ З.И. Носова – Москва – 2002 – 185с.*
2. *Постанова РНК СРСР і ЦК ВКП (б) від 19 січня 1933р [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://istmat.info/node/41255>*
3. *Цивільний Кодекс Української РСР 1963: Закон України № 1540-VI від 18.07.1963 р. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1540-06>*
4. *«Про кооперацію в СРСР» Закон України № 8998-11 від 26.05.1988 р. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v8998400-88#Text>*
5. *«Про поставки продукції для державних потреб» Закон України № 1329-XIV від 21.12.1999 р. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1329-14#Text>*
6. *«Про Концепцію розвитку біржового ринку сільськогосподарської продукції» Постанова Кабінету Міністрів України від 5 серпня 1997 р. N 848// [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-97-%D0%BF#Text>*
7. *«Про державну підтримку сільського господарства України» Закон України № 1877-IV від 24.06.2004 р. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1877-15#Text>*
8. *«Про публічні закупівлі» Закон України № 922-VIII від 25.12.2015 р. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/922-19#Text>*

Костів І.Я. Договір контрактації сільськогосподарської продукції за державним замовленням

Статтю присвячено дослідженню договору контрактації за державним замовленням починаючи від виникнення терміну «контрактація» і до сьогоднішніх днів. Особливу увагу приділено сучасному нормативно-правовому регулюванню закупівлі сільськогосподарської продукції за державним замовленням.

Ключові слова: контрактація, сільськогосподарська продукція, державні закупівлі, договір.

Kostiv I.Y. Contract of contracting of agricultural products by state order.

The article is devoted to the study of the contract of contracting by state order from the emergence of the term «contracting» to the present day. Particular attention is paid to modern legal regulation of the purchase of agricultural products by state order.

Historically, the contract for the contracting of agricultural products was created to ensure food security of the state. Since the formation of this agreement, the state has been the sole procurer. Only with the transition of independent Ukraine to market relations, producers were able to freely choose contractors, and the state lost the role of sole contractor. At the present stage of relations on the sale of agricultural products, the contract of contracting in favor of the state has lost its meaning due to the legislative imposition of restrictions on public procurement.

The purchase of agricultural products for government needs under the contract of contracting has significant advantages over stock procurement. In particular, the contracting agreement provides for a tripartite model, where the manufacturer transfers the products grown (produced) by him to the recipient specified by the procurer. Thus, the Agrarian Fund, as a procurer, can determine the recipient of certain processing plants that will form state stocks of ready-to-eat products. Also, a producer can only be an economic entity that directly grows (produces) agricultural products.

As a result, the state support that will be provided in connection with the performance of the contract will be used directly by the manufacturer. The contract model provides for the direct purchase of products from its manufacturer, and excludes the participation of intermediary structures, which are mostly on the market, including exchange agricultural market, as owners of products.

Key words: contracting, agricultural products, public procurement, contract.